

Hangi Roma?

Batı uygarlığının temel taşlarından olan Roma Hukuku İstanbul'da yazıldı.
Tarihin ilk hukuk okulu da İstanbul'da kuruldu.
Tüm bunlar İstanbul'da bir uluslararası Roma Hukuku sempozyumu yapılmasının nedeni değil midir?

Av. Cem Murat Sofuoğlu

Yurttaşlar Hukuku Külliyyatı, 1581

Hukuk Fakültelerinin birinci sınıfında okutulan Roma Hukukunun nerede yazıldığını hukukçulara sorduğunuzda, genellikle alınan cevap ya "bilmiyorum" ya da "Roma'da yazılmıştır" şeklindedir. Roma'da yazıldığı cevabı kısmen doğrudur, çünkü Roma Hukuku Doğu Roma'nın başşehri Yeni Roma (Novo Roma veya Nea Roma)'da yani İstanbul'da yazılmıştır. "Yeni Roma"nın, İtalya'daki Roma ile bir ilgisi yoktur.

Hukukçuların bunu bilememelerinin sebepleri yazımın konusu dışındadır, ama bu bilginin sanki bilinçli olarak üzerin-

de durulmadığı ve Bizans'la bir bağlantı kurulmaması amacıyla önemsenmediği izlenimine sahip olduğumuzu da söylemeden geçemeyeceğiz.

Doğu Roma İmparatoru I. Justinianos (527-565), 528 yılında bir profesör, iki avukat ve yedi memuru bir araya getirdi ve onlara sarayında bir oda verdi. Hadrianus zamanından bu yana mevcut 20 bin kaynağı tarayarak Roma Hukukunu Latince olarak kodifiye etmelerini sağladı.

Bu kurulun yazmış olduğu 4500 maddeden oluşan yasalar, 529 yılında Codex Justinianos olarak yayımlandı...

Bunun ardından Justinianos, daha geniş bir çalışmanın yapılmasını istedi ve Adalet Bakanı'na tekabül eden bir sıfatı olan Tribonianos başkanlığında, on bir avukat, ikisi İstanbul'dan, diğer ikisi Beyrut'tan gelen dört profesör ve bir memurdan oluşan ikinci bir kurul oluşturdu. Bu kurul 530 yılının Aralık ayında çalışmalarına başladı. Bu çalışmada, 1500 hukuk kitabının yanı sıra, Roma döneminde verilmiş bulunan kararlar da incelenerek, 533 yılında bir milyon sözcük ve yüz elli bin satırdan oluşan Digesta (veya Pandectae) adı altında yayımlandı.

Digesta ya da Pandectae insanlık tarihinde o güne kadar yaratılmış en belli başlı eserler arasında yer almaktadır, çünkü hem Batı uygarlığı düşüncesine, hem de hukukuna önemli etkilerde bulunmuştur.

Bu arada Justinianos, hukuk öğrenmeye başlayanların kolayca anlayabilecekleri basit bir kitap yazmaları için, yine Tribonianos başkanlığında İstanbul Hukuk Okulu'nda hocalık yapan Teophilus ile Beyrut Okulu'ndan Dorotheus'tan bir kurul oluşturdu. Bu kurul

"hukuk öğrenmeye arzusu olan gençlere" ithaf olunan ve imparatorun ağzından ders verir gibi yazılan ve dört kitapta

1500 hukuk kitabının yanı sıra, Roma döneminde verilmiş bulunan kararlar da incelenerek, 533 yılında bir milyon sözcük ve yüz elli bin satırdan oluşan Digesta (veya Pandectae) adı altında yayımlandı.

oluşan Institutiones adında küçük bir eser yazdı. Institutiones, Digesta ile aynı yıl, yani 533'te yayımlandı.

Codex ile Digesta'nın yayımlanması arasındaki dört yıl boyunca Justinianos birçok emirname çıkarmış olduğu için, Codex'e bu emirnamelerin eklenmesi gerekmekteydi. Yine Tribonianos'un başkanlığındaki beş kişilik bir kurul, Hadrianus'ta, Justinianos dönemine kadar yayımlanmış olan emirnameleri ve yasaları tarayarak, on iki kitap halinde olmak üzere Codex II veya Codex repetitae praelectionis adı altında, 534 yılında yayımladı.

Justinianos İmparatorluğu döneminde 534 yılından, ölümüne kadar (565) birçok emirnameler (constitutiones) çıkarmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nda konuşma dili Yunanca olduğu için, diğer kodifikasyonlar Latince yapılmış olmasına rağmen, bu emirnamelerin büyük çoğunluğu Yunanca, pek azı da Latince yazılmıştır. Sonradan bunlar, Novellae Constitutiones ya da Novellae Leges (Yeni Yasalar) adı altında yayımlanmıştır. Novellae'lar arasında bazıları özel hukuka ilişkin olarak, miras, aile ve kefalet konularını içermektedirler.

Böylece Justinianos, yüzyıllar boyunca Roma İmparatorluğu'nda geçerli olan hukuk kaynaklarını elden geçirtmiş ve ayıklatarak, sırasıyla Codex I; Digesta (Pandectae); Institutiones; Codex II ve Novellae adı altında yayımlamıştır. Sadece Novellae Yunanca yazılmış olup, diğer yasalar Latince kaleme alınmıştır. Bu hukuk külliyyatına Ortaçağ'dan bu yana, Corpus Iuris Civilis (CIC) yani Yurttaşlar Hukuku Külliyyatı ya da Derlemesi denmektedir.

Tümü Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Yeni Roma (İstanbul)'da, büyük bir bölümü Latince olarak yazılmış olan CIC, tarihin ilk Hukuk Fakültesi olarak kabul edilmesi gereken, İstanbul'daki Hukuk Okulu'nda kullanılmaya başlanmıştır.

CIC'in en belirgin özelliklerinden biri de, imparatorluk mutlakîyetinin kuvvetle vurgulanmasıdır. Mutlak gücün hukuki temellendirmesi nedeniyle CIC, sadece Doğu Roma'da değil, Batı ülkelerinde de siyasi düşünce akımlar üzerinde etkili olmuştur.

Justinianus'un ardından, Roma Hukukunu yenilemeye çalışan İmparator I. Basileios, Konstatinos ve IV. Leon'un çalışmaları sonucunda, pratikte kullanılmak üzere yazılan iki kanun kitabı, 870 ile 879 yılları arasında yayımlanmış olması gereken, Prokheiron hazırlanmıştır.

Yine İmparatorlar Basileios, Leon ve Aleksandros adına bir araya getirilen Epanagoge 879 yılından sonra yayımlanmıştır. Bu eser de, yapılmış olan değişikliklere rağmen, önemli ölçüde Prokheiron'u tekrarlamıştır.

Batı dünyası 12. yüzyıldan itibaren CIC'te şekillenen Roma Hukukunu kullanmaya başlamıştır. CIC Batı dünyasının hukuki ve siyasi zihniyetinin şekillenmesi bakımından çok büyük bir öneme sahiptir. Bugün özellikle Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde yürürlükte olan özel hukuk kurallarının büyük bir bölümü Roma Hukukundan alınmıştır. Bizim

Digesta ya da Pandectae insanlık tarihinde o güne kadar yaratılmış en belli başlı eserler arasında yer almaktadır, çünkü hem Batı uygarlığı düşüncesine, hem de hukukuna önemli etkilerde bulunmuştur

hukuk sistemimiz de Batı kaynaklı olduğu için, Roma Hukukunun önemli bir yeri bulunmakta ve ders olarak hukuk fakültelerinde okutulmaktadır.

Özellikle yabancı hukuk sözlüklerinde, Roma Hukukundan alınan sözler ve kelimeler bol miktarda bulunmaktadır. Yine yabancı mahkeme kararlarında (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ABD Yüksek Mahkemesi) Latince hukuk sözcükleri bol miktarda kullanılmaktadır.

maktadır.

Ülkemizde ise, dilimizin Latin kökenli olmamasından ya da fazla bilinmemesinden dolayı olsa gerek, Latince hukuk sözcükleri hukukçular tarafında çok fazla kullanılmaz, onun yerine eski Türkçe sözcükler daha fazla tercih edilir. Yine de Avrupa Birliği rekabet hukuk kurallarını benimsememizden dolayı örneğin per se sözcüğü, hukuk literatürümüze girmiştir. AB'nin, devam eden müzakerelere ilişkin olarak yayımlanan bildirilerde -Fransa yüzünden-kelimelerle oynamasına pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesini öne sürerek karşı çıkmamız, yine bir Roma Hukuk ilkesiyle gerçekleşmektedir.

Uygar dünyayı, dolayısıyla ülkemizi bu kadar etkileyen Roma Hukukunun İstanbul'da -Sultanahmet Adliyesi'ne 100-150 metre uzaklıktaki imparatorluk sarayında- yazılması tarihi, kültürel ve akademik bir gerçektir. Bilinen bu gerçeği dünyaya duyurmamız ve hukuka verdiğimiz önemi göstermemiz açısından örneğin İstanbul'da, Roma Hukukunun yazıldığı şehirde, İstanbul Barosu ile bir ya da birden fazla üniversitemizin öncülüğünde, uluslararası bir Roma Hukuku sempozyumu veya konferansı düzenlense, ne kadar anlamlı olur değil mi? Ne dersiniz çok mu hayalci bir öneri bu?

